

VAKARO SAULĖ TUŠČIUOSE NAMUOSE

1940 m. birželio 14 d. apie 23 val. 50 min. tuometinis užsienio reikalų ministras J. Urbšys iš Maskvos telefonu pranešė apie Sovietų Sąjungos ultimatumą. Kitą dieną Raudonoji armija okupavo Lietuvą.

1940 m. okupavę Lietuvą, bolševikai per metus sugriovė gerai sutvarkytą žemės ūkį ir ekonomiką. Tačiau milijardinių nuostolių negalima lyginti su okupantų vykdytu genocidu. Iš Lietuvos 1941 m. birželio 15–18 dienomis išvežta daugiau nei 18 tūkstančių žmonių. Žmonės buvo išvežami netikėtai, sugrūsti į gyvulinius vagonus, į atokiausius, atšiauriausius Sovietų Sąjungos kampelius. Dauguma mirė nuo bado ir šalčio.

Istorikų vertinimu, sovietai Lietuvos gyventojų trėmimais siekė pašalinti iš Lietuvos gyventojų sluoksnį, turintį aktyvią tautinę savimonę, dalyvavusį nepriklausomos Lietuvos valstybės kūrimo bei įtvirtinimo darbuose. Kitas trėmimo tikslas – aprūpinti Sovietų Sąjungos sritis pigia darbo jėga. Pasak šaltinių, Maskva reikalavo ištrėmti iš Lietuvos 700 tūkstančių žmonių, ir tik prasidėjęs karas su Vokietija išgelbėjo trečdalį lietuvių nuo tremties.

Tokie yra istoriniai faktai. Jų kalba – neįspūdinga, sausa, tačiau šiurpi. Kai jų klausaisi, stengdamasis suvokti ir įsivaizduoti, patiri ne ką mažesnę emocinį susijaudinimą, nei žiūrėdamas filmą šia skaudžia tema ar skaitydamas knygą apie tai. Knygos ir filmai – neišvengiamai subjektyvūs, kreipiantys mūsų žvilgsnį plokštesniu kampu. Tai galbūt ir gerai, nes objektyvumo šiuo atveju galbūt ir neįmanoma pasiekti. Viso to tragedijos siaubo ir šiurpo, juodos lemties, pakibusios ne virš vieno antikos herojaus ar jo giminės galvos, o virš visos tautos. Visos, nes ne tik išvežtieji, ištrėmtieji buvo aukos, bet ir juos išvežusieji, jų turtą ir namus pasiglemžusieji. Tik jie galbūt to nesuvokė – ar nenorėjo suvokti. Niekas nežino, ką jie jautė, ką galvojo savo mirties valandą, kuri juk buvo ne tik jų fizinės egzistencijos baigmė, tačiau ir atpildo artėjimas. Ar nusikaltimai buvo tokie baisūs, kad jų lūpos ir mirties valandą buvo surakintos atgailos žodžiui?..

Sunku pasakyti. Tai gali nuspėti nebent tie, kurie visa tai išgyveno. Vyras, kurio tėvas tremtinys. Jau laisvos Lietuvos metais tėvas bėgo pas mirštantį kaimyną sribą ir prašė – susimildamas, tik tu nenumirk, o tam paklausus, kodėl, atsakė – noriu sūnui parodyti, kaip gyvas sribas atrodo.

Senutė dzūkė gėlėta skarute senelių globos namuose, pasakojanti, kaip pabėgo iš Sibiro į Lietuvą. Važiavo traukiniu, slapstėsi... Parėjusi namo, o ten – namai tušti, išgrobstyti, tik raudona vakaro saulė šviečia... Atsisėdusi ant slenksčio ir apsiverkusi.

Kažkodėl man ta vakaro saulė užspaudžia gerklę. Ne verkimas ant slenksčio, o būtent – saulė, šviečianti į tuščias namų sienas. Galbūt todėl, kad tai tikra. Ir geliančiai skaudu. Pakylėja net iki metafizikos.

Todėl visi paprasti žodžiai, be literatūrinių gražmenų liudijantys patirtą skriaudą ir neteisybę, yra tokie įtaigūs. Jų pateikiame ir šiame numeryje, Stanislovo Abromavičiaus straipsnyje, skirtame 1941 m. birželio 14 d. trėmimams, kuriems sueina jau 70 metų, atminti.

Petras Uola

Arūno Baltėno nuotr.

BĖGIMAS IŠ TĖVYNĖS

Iš tėvynės skrenda gervių pulkas,
Pakelyje baltą plunksną meta, –
Likit, upės, likit, kloniai puikūs,
Likit vargo ir vergijos metams.

Niekur neisiu iš tavęs, tėvyne,
Niekur neisiu, motin, iš tavęs,
Tavo skausmas, tavo veidas nusiminęs
Iš visur mane sugrįžt teves.

Iš visur mane jaunystė ūkaus
Ir sugrįžt, sugrįžt tešauks tenai,
Kur –
Koplytėlių šventi Jonai Nepomukai,
Devyngalviai šventų Jurgių slibinai,

Kur gojelių toks žalių žalumas,
Kur arimuose tokia dienų daina,
O gimtų senų namelių dūmuos
Kur motulės pasaka sena...

Bernardas Brazdžionis

Kitame numeryje:

- Antanui Vaičiulaičiui – 105
- Austras byloja Europai apie Vilnių
- Lietuviški giedojimai bažnyčiose XIX a. pab. – XX a. pr.

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Petras Uola. Vakaro saulė tuščiuose namuose
- 2-as psl. Stanislovas Abromavičius. 1941 m. tremčiai atminti
- 3-as psl. „Ūmai prasiskleidė karališkos lelijos...“
- 4-as psl. Renata Šerelytė. Poezijos pavasaris Tolminkiemyje
- 5-as psl. Stasys Goštautas. Užrašai iš Kauno ir Paryžiaus (II)
- 6-as psl. Aldona Žemaitytė. Po to, kai viskas praėjo
- 7-as psl. Alfonsas Motuzas. Katalikiška vasara Lietuvoje

1941 metų birželio 14-os tremčiai atminti

STANISLOVAS ABROMAVIČIUS

1941 metų birželio 14-tą į Lietuvą atslinko didelė nelaimė: tremtis. Daugiau nei 18 tūkstančių – daugiausiai mokytojų, gydytojų, pavyzdingiausių ūkininkų, buvusių kariškių, policininkų, kitų inteligentų, žmonių nuo nukaršusio senelio iki naujagimio – buvo įgrūsti į gyvulinius vagonus ir ešelonais dundėjo į tolimąjį Altajų, o iš ten – į Jakutiją ar prie Laptevų jūros. Vyrai buvo atskirti nuo šeimų ir išvežti į Rešotų ar Pukšos lagerius. Daug lietuvių mirė atšiauriame krašte, o jau po penkiolikos metų grįžę į Lietuvą, nerado savo gimtų namų. Jie buvo išdraskyti, išniekinti ar nugriauti.

Šiandien pateiksime skaitytojui kelias graudžias tų tremčių istorijas, papasakotas liudytojų...

Milda Rapkauskaitė

Trėmimo dieną tebuvo aštuonerių. Gyveno tada Panemunininkų kaime, Punios valsčiuje, Alytaus apskrityje. Tėvelis Mykolas – vietos pradžios mokyklos vedėjas, mama Ona augino keturis vaikus, – pasakoja Kaune gyvenanti Milda Rapkauskaitė. – Prieš tai mokyklos mokiniai su tėveliu buvome girininkijoje medelių, kuriais apsodino mokyklos kiemą. Man atiteko alyvų krūmas, bet sodinti mokyklos teritorijoje jo neleido. Teko pasodinti už tvoros. Tai vis bėgau kas rytą pažiūrėti, ar nepražydo alyvos. Tačiau tą birželio 14-tą nenuėjau, nes paryčiui į mūsų namus sunkvežimiu atvažiavo kareiviai ir vienas civilis aprašyti mūsų turto... Tėvelis buvo kilęs iš Rečionių kaimo, Kaišiadorių valsčiuje, mama – iš Perlojos, Varėnos apskrities.

Kai tą birželio 14-os rytą nusileidome iš mansardos į mokyklos klasę, tėveliai buvo susodinti ant suolų, juos saugojo kareiviai. Liepė greitai susiruošti, normaliai nepaaiškino, kur ir kuriam laikui išvyksta. Civilis pradėjo surašinėti mūsų turtelį. Žinoma, maisto atsargų neturėjome, augino tik paršioką. Liepė greitai susiruošti, ir mes, tėvelis, mama ir keturi vienas už kitą mažesni vaikai, atsidūrėme sunkvežimio kėbule kaip stovime. Tik tėvelis pasiėmė smuiką ir kamuolį, tikėdamasis, kad tą laiką, kol juos klausinės, galės su juo pažaisiti... Alytuje juos įsodino į gyvulinį vagoną. Ešelonu formuotojas, pamatęs pusnuogius vaikus ir vasariškai apsirengusius suaugusius, dar paklausė, kur jų drabužiai ir maistas.

Iš pradžių mus nuvežė į Altajaus krašto *Liniouiskij svinosavchoz* (kiaulininkystės ūkį). Motiną pristatė kasti bulvių, o tėvelis dirbo su arklių kinkiniu, vežiojo iš Bijsko pašarus kiaulėms. Apgyvendino septynias šeimas iš molio drėbtoje lūšnoje, lyg silkes statinėje. 1942 metų pavasarį sukrovė mus į laivus ir išvežė į dar atšiauresnį kraštą – Jakutiją, Bykov-Mysą, Bulunskio rajoną. Apgyvendino pusiau paskendusioje baržoje, tai pučiant vėjui laive viskas siūbavo, galėjo nugramzdinti visus po vandeniu. Mamą pristatė prie žuvų sūdymo, o tėvelis su tinklais vykdė poledinę žvejybą, dirbo dailide. Pirmieji nuo dizenterijos pradėjo mirti vaikai. Jau spalio pradžioje susirgo ir sesuo Gražinutė. Mergaitė geso visų akyse: nieko nevalgė, neverkė, gulėjo jurtoje. Palikdavo ją tėvai su kitais mažamečiais ir išeidavo į darbą, nežinodami, ar grįžę ras gyvą.

Aš miegojau su sesute. Viena naktį ji mirė. Mama pasakė, kad tegu mirusioji dar per naktį prie manęs pabūna. Negalėjau užmigti, verkiau, tai mama pasiėmė Gražinutės kūnelį ir paguldė prie savęs. Tuo pat metu mirė Jonukas Žvirblis, Nijolė Mikulskytė, Jonukas Sirtautas... Laidojo vaikus ant jūros kranto, kalnelyje. Jau nepriklausomybės metais, kai važiavo ekspedicijos į tremties vie-

Ona ir Mykolas Rapkauskai Perlojoje, prie Vytauto paminklo, iki okupacijos.

tas, Vitalijus Staugaitis (kartu tada važiavo kunigas Rimgaudas Kazėnas, operatorė Laima Pangonytė) rado krantą vandens nuskalautą, dalis vaikų karstelių dingę, nuplauti, Jonuko Žvirblio karstelis jau buvo pakibęs nuošliaužoje. Tad į vieną atsivežtą cinkuotą karstelį jį su mūsų Gražinute sudėjo kartu. Mes juos abu taip ir palaidojom Romainių kapinėse, Kaune, kur ilsisi mūsų mama ir tėvelis...

Benedikta Vabalaitė-Čepelienė

Gyvenome Grikapolio kaime, Šventazerio valsčiuje, Lazdijų apskrityje. Turėjome didelį, 30 ha ūkį, dvaro tipo statinius, tėveliai Antanas ir Paulina Vabalai užaugino penkis sūnus ir dvi dukreles. Vyriausias Antanas buvo šaulys, dirbo vienoje iš Kauno policijos nuovadų. Albinas balsingas, linkęs į mokslus, tačiau tėvų sprendimu buvo įkinkytas į ūkio darbus kaip ir Jonas. Vytautas (1919–1947) mokėsi Suvalkų gimnazijoje, paskui baigė miškininkų mokyklą, girininkavo Veisėjų urėdijoje, žuvo partizanaudamas Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinėje. Pranas – gimnazistas, paskui – tremtinys.

Nors tėveliai buvo mažaraščiai, bet prenumeravo kelis laikraščius ir žurnalus, kaimynai stebėjosi, kai laisvesni nuo darbų vis griebėsi juos skaityti. Į mūsų ūkį aplinkiniai ūkininkai suveždavo pieną, čia jį separuodavo, o grietinę vežė į Lazdijus.

Lietuvių tremtiniai Jakutijoje jau 1960 metais per Onines. Ona pirmoje eilėje kairėje, Mykolas sėdi viduryje.

Tą tremties rytą, jau švintant, atvažiavo kareivių mašina. Kai dėjo prie būtiniausių daiktų ir du šventus paveikslus, *politrukas* pribėgęs išplėšė juos iš rankų ir sudaužė į akmenis... Vežamus į Krosnos geležinkelio stotelę, kur stovėjo gyvuliniai vagonai, lydėjo tik šunelis. Bėgo dar ilgai, lojo iš nevilties, paskui atsiliko. Visas ūkis buvo išgrobstytas greitai, tačiau ar rado vietą benamiu likęs šunelis, taip ir nesužinojome...

Iki Naujosios Vilnios važiavo visi, ten į kitą vagoną atskyrė tėvelį, brolių Albina. Juos išvežė į Taišeto lagerius. Sverdlovsko lageriuose atsidūrė ir kitas brolis Antanas, gyvenęs Kaune. Tad į tremtį iškeliavo tik mama, su vaikais Jonu, Pranu, Maryte ir manimi...

Po savaitės prasidėjo karas. Traukiniai su kareiviais ir patrankomis judėjo priešinga kryptimi. Matėme, kaip stotelėse rusai, išlydėdami vyrus į frontą, šoko „Kazačiokus“. Ir nesupratome, kodėl. Aš tik vėliau sužinojau, kad taip juos vertė „džiūgauti“ saugumiečiai, jog mažiau būtų dezertyrų...

Mus nuvežė į Bijską Altajaus krašte. Atvažiavo pirkkliai „baudžiauninkų“ įsigyti. Mūsų šeima buvo patraukli: du darbingi jauni vyrai, dvi paauglės mergaitės ir 53 metų motina. Išvežė į Čeremyšanską *savchoz* už 150 km. Apgyvendino tuščiuose svirnuose, nes sėja buvo pasibaigusi. Net mus, vaikus, išvarė į šienapjūtės darbus, o aš, tada penkiolikmetė, su arkliais tampiau šieno kupetas iš kalnų papėdžių. Dirbau po 18 valandų per dieną. Darbingam žmogui duodavo po 800–600 gramų vietoje keptos, tikrai ne lietuviškos duonos, o motinai ir mažametei dukrai Gražinai – tik po 200 gramų.

Bėgo metai, vargai nemažėjo. 1946 metais pradėjo lietuviai tremtiniai galvoti apie pabėgimą namo. Tam ruošiausi ir aš, tik neturėjau kelionei pinigų. Kartą, 1947 metų rudenį, motinai pritarus, išėjau pėsčia į Bijską – 150 km. Čia pavyko įsidarbinti vietos plytinėje. Susitapiusi 340 rublių, nusipirkau bilietą, vagone pasislėpiau aukščiausioje lentynoje, prie lagaminų, ir patraukiau į Lietuvą.

Vilniuje jau buvo ruduo. Penkerius metus šiaurėje praleidusi, likusius pinigus išleidau... obuoliams. Pirkau ir valgiau, pirkau ir valgiau, kol pinigai pasibaigė... Tėviškėje gyventi bijojau, tad apsigyvenau Kaune. Saugojausi, susisiečiau su partizanaujančiais broliais. Deja, 1949 metų vasario 17 dieną buvau sulaikyta Laisvės alėjoje. Teisė ne tik už pabėgimą iš tremties, bet ir dokumentų klastojimą, nes rado netikrą pasą. Nuteisė 10 m. kalėti ir išvežė į Magadaną. Kol kalėjau, Altajaus krašte mirė motina. Tik mums nežinoma jos palaidojimo vieta. Taip ji rado amžiną poilsį nežinomame krašte...

Vacys Bukauskas

Iš Senųjų Kietaviškių, Semeliškių valsčiaus, į Sibirą ištrėmė Bliujų šeimą. Marija Bliujienė ne-reagavo į įtūžusių trėmėjų ir jų pagalbininkų keiksmus, ketverius metus kentėjo Sibire, bet jo nematė, negirdėjo dejuojančių ir mirstančių kelionėje ar barakuose. Ji buvo visiškai akla, paralyžiuota ir prikaustyta prie lovos, maitinama kaip mažas kūdikis. Jai tada buvo... 116 metų!

Kai anksti ryte pasirodė baudėjai, jaunesnieji spėjo išsibėgioti, netikėdami, kad šimtametę ir jau 76 metų sulaukusį jos anūką Praną, kaip didžiausius priešus, nutarė ištremti. Surado neštuvus ir nunešė į sunkvežimį, kuriuo nematantis, neprigirdintis žmogus pasiekė Kaišiadorių geležinkelio stotį. Įkėlė į gyvulinį vagoną. Stebuklingai ji nukeliavo, išbadėjusi nenumirė pakeliui, tai nebuvo išmesta iš vagono laukiniams žvėrimams.

Mirė gūdžioje taigoje, užkasta nežinomoje vietoje. O ir ieškoti senutės palaikų nebuvo kam: proanūkiai ir artimi giminaičiai, gyvenę Peliūnų kaime, Semeliškių valsčiuje, žuvo pokario kovose. Devyni jauni vyrai nuo devyniolikos iki dvidešimt penkerių... □

„ŪMAI PRASISKLEIDĖ KARALIŠKOS LELIJOS...”

Marcelijus Martinaitis

Pelytė mano knygų lentynoje

Ji atsirado rudenį
Prasidėjus šalnomams.
Naktį kažką grauždavo,
O aš galvodavau,
Kaip ją nužudyti.
Panaudoti nuodus? Spąstus?
Užmušti, kada man paklius po ranka?

Naktį staiga pamatydavau,
Kaip ji bėga per mano knygas.
Kartais sustoja,
Lyg suprastų, kas jose parašyta.

Vieną naktį
Ją galėjau užmušt.
Ji buvo visai prie manęs.

Bet sustojau pamatęs,
Kaip pasistiepus, kojytėmis laikydama,
Kramtė trupinį –
Taip ir aš badmečiu
Valgydavau duonos riekę,
Suspaudęs abiem rankom,
Kad joks trupinys nenukristų.

Tvarkydamas knygas
Radau jos gūžtelę peliukams,
Suneštą iš suplėštų mano eilėraščių,
Knygų viršelių –
Ir taip jos pagailo,
Nes jau kelias naktis nesirodė.

Dabar,
Kamuojamas nemigos,
Naktimis vis klausausi,
Gal vėl sukrebždės,
Galvodamas –
Kas su ja atsitiko?

Elena Karnauskaitė

Pavasario jėga

ryto vėjas yra savaiminis
be jokių pastangų kaip ir
petunijos žiedas už lango
pastarieji šiemet beje
neprasiskleidė nes gėlėms
sodinti taip pat reikia noro
reikia pasiryžti įveikti dar
po žiemos likusį stingulį
įšalą deja šią akimirką
topolio pūkas į kažkieno
alsavimo ritmą šokantis
ant šaligatvio turi daugiau
jėgos pasipriešinti svetimai
valiai negu tu visada yra tas
kuris atsilaiko ir tas kuris
paklūsta bet kokiam vėjui
nebent būtum sėkla įstrigusi
tarp dviejų akmenų bet ir tai
pasiduodi daigui – prasikalti

Prūdas vasaros popietę.

Aldonos Žemaitytės nuotr.

Stasys Jonauskas

Naktį alsuoja visata

Smėlis ant kranto. Klauso atėję,
Rodosi, spengia visata.
Vanduo nusenka, dugnas artėja,
Ir upės bėga kaip visada.

Saulei nusėdus vakarą vėlų
Pravirą langą dar palaikai
Ligi vidurnakčio – iš vadovėlių
Dvelkia kadaise buvę laikai.

Steponas A. Dačkevičius

Smuklės akmenys

Laukų neregiai,
per jėgą atvesdinti,
numazgoti,
stovi patyčioms
prie smuklės.

Donaldas Kajokas

Nuotrauka atminčiai

senyvas keltininkas, sako, vietinis,
šalia
iš laimės kone alpstanti turistų grupė
šunelis cerberis kažkur pačiam gale

migla, sunki sunki migla
ir nuo miglos įdubus stikso upė

Viktoras Rudžianskas

Jaunavedžiai iš praeities

vakarėjant paežere
susikibę už rankų –
du senukai

su kostiumu
jis
pasirišęs varliukę

su balta skarele
ji
lyg iš Justino eilėraščio

nesutardamos
po senovei
varlės kurkia sutartines

Aldona Elena Puišytė

Kas yra tasai
kuris praėjo pro šalį,
nemesdamas jokio šešėlio
ant kieto žemės tako,
tik šviesą skleidė aplinkui,
spindėjimą ne čionykštį:
jis taip tyliai praėjo,
nesuvirpėjo net žolė,
tik ūmai prasiskleidė
visos karališkos lelijos
su nežemišku aromatu;
tai kas gi yra tasai,
kuris pro jas praėjo –
ar kas nors atpažino?

Eglė Perednytė

Prieš švintant

Tarp krintančių lapų stovėjom
prieš švintant tylioje alėjoje
Kaip krinta kaip švinta kaip liejas
į veidus gaili mėnesiena.

Tarp krintančių švintančių lapų
stovėjau tyli it kapas
Aš lapas bekrintantis lapas
tu takas srovėj tu takas

Tarp krintančių ginklų stovėjom
prieš krintant tylioje alėjoje

Tarp krintančių tiltų
prieš švintant

Mažoji K. Donelaičio kūrybos skaitovė.

Našlių namo pamatai.

A. Ruseckaitės nuotr.

POEZIJOS PAVASARIS TOLMINKIEMYJE

RENATA ŠERELYTĖ

Ne veltui Poezijos pavasaris įvardijamas kaip tarptautinis festivalis – be užsienio svečių, pakviestų į Lietuvą, Poezijos pavasaris aplanko ir lietuvių gyvenamas vietas kitose šalyse – Airijoje, Lenkijoje, Rusijoje. Toks buvo ir gegužės 28 d. išvykos į Tolminkiemį (dabar – Čistyje Prudy, Rusijos Federacija) tikslas: kartu su Poezijos paukšte aplankyti memorialinį Kristijono Donelaičio muziejų ir dalyvauti Tolminkiemyje vykstančioje poezijos ir muzikos popietėje. Išvyką organizavo Rašytojų klubas, o eilėraščius, knygas ir dovanėles į Tolminkiemį takart vežė Lietuvos Rašytojų sąjungos pirmininkas, poetas Antanas A. Jonynas, Kauno Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorė, poetė ir rašytoja Aldona Ruseckaitė, poetas ir diplomatas Evaldas Ignatavičius, aktorė ir skaitovė Gražina Urbonaitė, poetas Kornelijus Platelis ir šių eilučių autorė. Žinoma, ir vairuotojas Rimantas, be kurio mandagumo ir paslaugumo vargiai būtume išsivertę ir muitinėje, ir prekiaujant LRS leidyklos knygomis.

Tiesą pasakius, net keista, kad istorinė Prūsijos žemė, neretai apibūdinama kaip „dvasinė lietuvių teritorija“ (manyčiau, kad ne tik lietuvių, o apskritai senųjų baltų, išnykusių jų genčių), driekiasi taip netoli. Gal todėl, kad iš ryto pliaupė smarkus lietus ir šiltų, sunkių debesų aprauktas dangus ilgai nesiblaivė, pirmas išpūdis, išvydus senąją prūsų žemę, buvo susijęs su žole – sunkiu, tamsiu, anot A. A. Jonyno, „sustabarėjusiu“ jos vešlumu. Žolė atrodė karinga ir nenuramdoma, it senųjų prūsų kariauna, dvasiomis lekianti per vilnijančias pievas. Šiuo atveju tiko ir kitas Antano posakis – „Svarovskio barščiai“, pavadinimo semantika kirte kirta į žolę pavirtusios prūsų kariuomenės ginkluotės apdailą ir regalijas, kurios

galbūt buvo puošnios, jei ne deimantais, tai visgi brangiais akmenimis dabintos ir nieko bendra neturinčios su tikruoju, banaliu pavadinimu. (Sovietmečiu *Sosnovskio barščiai* buvo užvežti į Lietuvą kaip gyvulių pašaro papildas, turėjęs papildyti augalų mitybos racioną, ogi dabar tiesiog liko kaip kenksmingas ir nuodingas buvusios santvarkos reliktas).

Tamsi žaluma ir karinga žolė lydėjo visur, net ir K. Donelaičio memorialiniame muziejuje, užimančiame nemažą, bene keturių hektarų plotą. Tik atvykę pamatėme šventorių tvarkančius moksleivius iš Šiaulių – jų į Tolminkiemį atriedėjo visas autobusas, su meline programa, dideliu entuziazmu, knygomis ir Šiaulių „Rūtos“ saldainiais. Pasižiūrėję į K. Donelaičio statytą Našlių namų pamatus ir ant jų svajingai sutūpusias romantiškas poreles beigi susipažinę su jaunu bei energingu LR Kultūros atašė Kaliningrade Romanu Senapėdžiu, sugužėjome į kleboniją, dirstelėjome į restauruotus baldus ir kitus eksponatus ir, kadangi mūsų laukė plati ir turininga kultūrinė programa ir tautiniais drabužiais pasidabinę vaikai, zujantys po visą muziejaus teritoriją, patraukėme į bažnyčią, kurioje klebonavo K. Donelaitis ir kurios rūsyje jis palaidotas.

Bažnyčioje jau šurmuliavo vaikai, besimokantys lietuvių kalbos Kaliningrado srities mokyklose ir atvežti iš Įsručio (Černiachovsko), Gumbinės (Gusevo), Ragainės (Nemano), Lazdynų (Krasnoznamensko), Pilkalnio (Dobrovolsko), Tilžės (Sovetsko), Eitkūnų (Černiševskoje) ir kitų miestų bei miestelių. Šiai popietei jie, vadovaujami savo mokytojų, paruošė ir dainų, ir eilėraščių, ir šokių, ir literatūrinių – muzikinių kompozicijų. Šios kompozicijos buvo atliktos su tokiu šiltu entuziazmu ir nuoširdumu, kad gražios atrodė ir tarimo klaidos – „dzūkavimas“ ir tvirtagalės priegaidės išnykimas – ir jau dūlys, pamiršus tekstą, nesukliudė netgi staiga dingusi muzika.

Kaip ir dera, susirinkusius renginio pradžioje pasveikino ir įžanginę kal-

Lazdynėliuose prie memorialinio akmens, žyminčio K. Donelaičio gimimo vietą. Iš kairės (sėdi): Aldona Ruseckaitė, Renata Šerelytė, Antanas A. Jonynas. Iš kairės (stovi): Gražina Urbonaitė, Romanas Senapėdis, Kornelijus Platelis, Evaldas Ignatavičius, LRS vairuotojas Rimantas. R. Senapėdžio nuotrauka

K. Donelaičio klebonija.

A. Ruseckaitės nuotr.

Gumbinė (Gusevas). Paminklas K. Donelaičiui. Matomos sienos, kuriose ištaipyti senosios Gumbinės vaizdai.

A. Ruseckaitės nuotr.

bą pasakė LR Kultūros atašė Kaliningrade Romanas Senapėdis, pristatęs renginio svečius: visą mūsų rašytojų kompaniją, Nesterovo rajono deputatų tarybos pirmininką Aleksandrą Ivakiną, nusipelnusią kultūros darbuotoją Olgą Dubovają, Šiaulių K. Donelaičio draugijos pirmininkę Izoliną Nataliją Lingienę ir Šiaulių „Bičiulio“ choro dalyvius, taip pat – Kaliningrado srities moksleivius ir studentus, besimokančius lietuvių kalbos, jų mokytojus ir dėstytojus (ir patį renginį vedė simpatiška jaunutė Kaliningrado 40-osios gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja Elena Duchnickaja). Ir, be abejo, Liudmilą Silovą – K. Donelaičio muziejaus direktorę, gražiai baltai pasipuošusią.

Nukelta į 8 psl.

Užrašai iš Kauno ir Paryžiaus

Apie Arbit Blatą ir kitus keturis paryžiečius Kaune

STASYS GOŠTAUTAS

Tęsinys. Pradžia 2011 m. birželio 4 d. „Kultūroje“

Pora žodžių apie dailininką. Labai jaunas Arbit Blatas pradėjo mokytis dailės pas savo pirmąjį mokytoją Justiną Vienožinskį. Tėvas pardavinėjo pianinus Kaune ir labai abejojo sūnaus talentu. Sako, būdamas 15 metų, Arbit Blatas jau dalyvavo grupės parodoje Kaune. Šešiolikmetis išvažiavo mokytis meno į Berlyną, dalyvavo premjeroje „The Threepenny Opera“ (su Kurtu Weilliu, Bertoldu Brechtu ir Lothe Lenia), kuriai paskui surengė parodą New Yorke 1986 m. Aštuoniolikmetis Arbit Blatas atvyksta į Paryžių ir susitinka su kitais žymiais litvakais. 1930 m. atidaro pirmąją personalinę parodą Kaune, vėliau – dailės galeriją (1932–1933), kur pirmą kartą buvo pristatyti dailininkai iš Paryžiaus. Tuo metu Arbit Blatas nupiešė nemažai lietuvių portretų. Nežinau, kiek kartų jis buvo Lietuvoje, bet rimtai planavo retrospektyvinę parodą pavasarį, 1998 m. Kaune. Už metų, sulaukęs 90-ies, mirė.

Blatas labai rimtai sakydavo, kad Lietuva davė daug gerų dailininkų. Be abejo, pažvelgus, ką davė litvakai nuo pat XX a. pradžios, galima suprasti, kodėl jis taip sako. Lietuvos menas prasidėjo nuo M. K. Čiurlionio ir nedidelės lietuvių dailininkų grupės, suorganizavusios pirmąją lietuvių dailės parodą 1906 m. Ji trūško būti nacionalinė, kasmet augo ir virto tradicija. Visos kitos svetimtaučių grupės pradėjo rengti parodas atskirai – šiai grupei, regis, priklausė ir litvakai. Nuo 1930 m. Lietuvos dailė pradėjo reikšmingą plėtros etapą, kiekvienį metą darėsi vis įvairesni ir kūrybingesni. Blatas rašė lietuviškai ir paliko straipsnių apie „L'École de Paris“, deja, nežinau, kokiuose leidiniuose tie straipsniai išspausdinti.

Tad mane labai nustebino Edvido Žuko, galerijos „Žalias vėjas“ savininko užmojis prijungti prie keturių lietuvių iš Paryžiaus vieną litvaką. Tai nepaprastas ir drąsus gestas, jis praturtins Lietuvos meną, sukurtą litvakų. Tarp kitko, Edvidas yra „Baltų lankų“ leidėjo Sauliaus Žuko brolis bei dailininko ir žurnalisto Vaidoto Žuko pusbrolis. Taigi, E. Žukas ėmėsi ambicingo projekto – pristatyti Kaune 5 lietuvių iš Paryžiaus su 136 darbais.

2011 m. gegužės 14 d. Kauno nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus M. Žilinsko dailės galerijoje buvo atidaryta paroda „Lietuviai Paryžiuje“ – Vytautas Kasiulis, Arbit Blatas, Antanas Mončys, Pranas Gailius ir Žibuntas Mikšys. Turbūt pirmą kartą su lietuvių dailininkais buvo pristatytas litvakas. Nemanau, kad taip galėtų atsitikti su Soutinu ar Lipchitzu. Jau apie visus litvakus iš Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos nėra ko nė svajoti.

Kauno parodos katalogo įvado autorius, švie-

N. Arbit Blatas. *Natiurmortas su austrėmis*

Žibuntas Mikšys.
Mėsininko namai

V. Kasiulis. *Natiurmortas su gėlėmis*

saus atminimo Algis Uždavins (1962–2010) buvo rimtas klasikinės literatūros mokslininkas ir gerai pasiruošęs meno kritikas. Tęsiant kalbą apie minėtąjį dailininkų penketuką, keturi iš jų yra išeiviai, nors Žibuntas Mikšys save vadintų tremtiniu, tačiau jokių būdų – ne emigrantu. Tai tiesa – tik vienas Blatas išvažiavo savo valia, ieškodamas laimės, o gal – kūrybinės avantiūros. Jis grįžta į savo gimtąjį kraštą ne kaip išeivis

ar emigrantas, bet kaip laisvas žmogus.

Nedažnai vienoje grupėje ir iš vieno miesto galima surasti tokių kūrybingą penketuką. Visi yra puikūs ir individualiai skirtingi dailininkai, ir, be abejo, negaliu jų čia visų aptarti jau vien dėl to, kad nemačiau parodos. Apie Kasiulį esu rašęs ne vieną sykį ir puikiai numanau, kas parodoje eksponuojama, nes jį pažinojau asmeniškai ir jo darbą gerbiu (visa Kasiulio kūryba ką tik buvo pervežta į Lietuvą ir bus priglauta jo vardo muziejuje, galbūt netoli Lietuvos Nacionalinio operos ir baleto teatro). Pažįstu ir Žibuntą, kurio žodyną sunkiai galėjau pakęsti, bet jo grafika – nepaprasta, gal per daug miniatiūrinė, bet čia jau dailininko kūrybinis sprendimas...

Prano Gailiaus piešinys iš
V. Papievio romano „Eiti“

Nepamirštamas yra A. Mončys, kurio medinė skulptūra man labai artima. Daug metų saugojau jo skulptūras, jos dabar irgi kažkur iškelia su tėvo Andriekaus kolekcija. Daug išeivijos menininkų kūrinių taip buvo išsaugota Pranciškonų vienuolyne (Brooklyne ir Kennebunkporte), kol viskas sugriuvo ir dabar nebeaišku, kur kas nukeliavo.

Ką besakyti apie Praną Gailių? Tokį kitą *prancūzišką* dailininką sunku būtų rasti Prancūzijoje, nors, teisybę sakant, ir jis, ir kiti trys kvepia lietuvišiais iš Paryžiaus. Itin subtili Prano grafika, ypač jo raidžių balansavimas tarp spalvų ir nepaprastos struktūros. Ir nors jo tikslas nėra grožis, darbai tokie pasakiškai gražūs, kad tikrai norėtusi paimti juos iš parodos. Atsimenu, kaip jo darbus išgraibstė Čikagoje. Mūsų namuose P. Gailius užima svarbią vietą tarp tapybos ir grafikos.

Blato grįžimas į Lietuvą gal kada sugrąžins ir kitus žymius Lietuvos litvakus – Soutiną ir Lipchitzą. O šiaip jau gerai, kad nors vienas litvakas reprezentuotas Lietuvoje. Jau dabar dalis Blato meno kūrinių priglauta Valstybiniame Vilniaus Gaono žydų muziejuje, Nacionaliniame dailės muziejuje ir augančiose privačiose kolekcijose. □

Po to, kai viskas praėjo

Antanui Dambrauskui –100

A. Dambrausko palikimas: rašomoji mašinėlė ir rožiniai...

Etažerė su rankraščiais.

A. Žemaitytės nuotr.

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Pabaiga. Pradžia 2011 m. gegužės 28 d. „Kultūroje“

Vertimai pataisė Dambrauskų buitį. Nepasitenkindamas savo pirmysčiais vertimais, Dambrauskas ėmė iš naujo versti „Odiseją“ ir „Metamorfozes“. Jis norėjo, kad jos skambėtų sklandžiau, vaizdingiau. Buvo dėkingas „Vagos“ redaktorėms Aldonai Baliulienei ir Palmirai Čebelienei. „Tai auksas, o ne redaktorės. Gal mažiau išmano antikines kalbas, bet turi skonį, literatūrinę kultūrą, jaučia saiką ir žodžio niuansus“, – sakė A. Dambrauskas. Atnaujintos „Metamorfozės“ ir „Odiseja“ išėjo 1979 metais.

Dambrauskui teko bendradarbiauti ir su Panevėžio dramos teatru, tiksliau, su Juozu Miltiniu, kurį gerbė už talentą, darbštumą, platų kultūrinį akiratį. J. Miltinio užsakymu teatrui vertė „Edipą karalių“. Reiklusis Miltinis vertimu buvo patenkintas. „Po premjeros, sekmadienį, Miltinis priėmė mus (su Aleksandra – A.Ž.) ir pavaišino teatre, meno vadovo kabinete. Vaišino miltiniškai. Blėdžiui liepė iš bufeto atnešti butelį vyno ir stiklines, o pats iš apsiausto kišenės ištraukė gabalą olandiško sūrio, kurį čia pat ant popieriaus supjaustė. Deja, Blėdis bufete gavo tik dvi stiklines. Todėl mudu su Aleksandra gėrėme iš vienos, o jiedu su Blėdžiu – iš kitos,“ – prisimena tą premjerą A. Dambraskas.

Miltinis buvo užsimojęs statyti dar ir „Edipą Kolonę“. „O aš prašiau ‘Antigonės’. Ji lietuviui ypač suprantama, nes nelaidotų brolių neseniai gulėjo pilnos miestelių aikštės“. Nepastatė Miltinis tų dramų, nes susipyko su aktoriais, išsikeidęs paliko teatrą. Ir Panevėžio teatras prarado savo garsą...

„Antigonė Sibire“ 2010 m. Kauno dramos teatre pastatė Jonas Jurašas (scenarijus Aušros Sluckaitės pagal Sofoklį ir prancūzų dramaturgą Žaną Anujį). „Antigonė Sibire“ jau daugiau kaip pusmetį sėkmingai rodoma Kaune ir daro įspūdį visiems, kurie pamato spektaklį.

Antanas Dambraskas Druskininkuose buvo lyg magnetas, lyg šviesos centras, kuris traukė ir pagyvenusius, ir jaunus menininkus, literatus. Ypač sovietmečiu, kai kultūrinė informacija nepraeidavo pro „geležinę uždangą“. Traukė didžiulę jo erudiciją. Ankštame namo Vytauto 11 bute, ant rame aukšte, senstančio Dambrausko minčių apie literatūrą ir gyvenimo meną rinkdavosi pasiklausyti ano meto kurorto šviesuomenė. Tarp jų ir artimu Dambrausko bičiuliu tapęs M. K. Čiurlionio

muziejaus direktorius Adelbertas Nedzelskis, ir jaunas poetas Kornelijus Platelis.

Dambrauskas šelpė gabius neturtingus jaunuolius, trokštančius mokslo. Šitaip jis per visus studijų metus rėmė ir našlaitę Vilną Tamulionytę-Budėnienę, baigusią lituanistikos mokslus ir kuri laiką dirbusią „Dienovidžio“ redakcijoje. Vilma prisimena, kaip Dambraskas ją, studentę, lydėdavo į stotį, veddamasis dviratį, kad išleistų savo studentę į Vilnių su pilnu lauknešėliu...

„Nelengva paaiškinti, kodėl Dambraskas darė žmonėms stiprų poveikį, – mąsto A. Nedzelskis. – Tik galima išvardyti daug faktų, tai paliudijančių. Principingumas, nuoširdumas, meilė gėriui, bėkompromisinis blogio įvardijimas ir pasmerkimas, iš Antikos paveldėtas humoro jausmas, kur reikėdavo – ir sarkazmas, mokėjimas su kiekvienu rasti bendrą kalbą, neparodant akivaizdaus savo pranašumo“...

Po Aleksandros mirties rašytojas tarsi palūžo. Kamavo vienvėrė ir vis dažnesnės mintys apie mirtį kaip neišvengiamą kelionę. Kol turėjo jėgų, dažnai eidavo į bažnyčią, pasiramsčiuodamas lazdele. „Jo išverstas knygas, parašytas mintis skaitys ne viena skaitytojų karta, – sako A. Nedzelskis, rodydamas lapelį, ant kurio Dambraskas parašė žodžius, suveddamas savo nugyventų metų balansą.

Ką sugebėjau, dariau:
lietuvius turi Homerą,
Graiko Sofoklio dramas,
romėno Vergilijaus giesmes.
Perteikt ir tai bandžiau,
ką per Pranašus Dievas
kalbėjo,
Ir išminties žodžius,
Saliamono lūpom bylotus.
Kur padariau ne taip –
tebūn maloningas mums
Viešpats.

Šie žodžiai iškalti antkapinėje lentoje ant Aleksandros ir Antano Dambraskų kapo. Antkapį pastatyti ir žodžius granite iškaldinti pasirūpino dailininkas ir dailėtyrininkas, buvęs M. K. Čiurlionio muziejus direktorius Adelbertas Nedzelskis, kuris A. Dambraską laikė savo Mokytoju. Deja, su Druskininkų garbės piliečio Antano Dambrasko palikimu ano meto Druskininkų savivaldybė pasielgė gana atsainiai. Keletas knygų ir šiek tiek rankraščių

bei laiškų pateko į Maironio lietuvių literatūros muziejų Kaune. Turtingą Dambraskų biblioteką paveldėjo privatūs asmenys, ir dabar jos likimas nežinomas. Taip ponija Istorija dažnai pasielgia su talentingais žmonėmis, nekreipiančiais dėmesio į garbę ir šlovę...

Šimtmetinis A. Dambrasko jubiliejus irgi praėjo gana blankiai. Savivaldybės atstovė tik formaliai dalyvavo Miesto muziejuje surengtoje moksleivių programoje-montaže iš Dambrasko vertimų ir knygos „Viskas praeina“. Moksleiviai padainavo keletą dainų... Jautresnis, ne toks oficialus, man pasirodė A. Dambrasko šimtmečio paminėjimas Druskininkų Tremties ir rezistencijos muziejuje, kur susirinko žmonės, pažinojusieji senąjį vertėją eruditą, mokytoją, išimtinų prisiminimų iš Sibiro autorių. Muziejuje įrengtas Antano Dambrasko kambarėlis, kur eksponuojami jo daiktai: ant stalo medinis rožinis, maldaknygė, medinė dėžutė su relikvijomis, akiniai, spausdinimo mašinėlė, krėslas, lazda, ant sienos kabo keli

Nukelta į 8 psl.

Adelbertas Nedzelskis prie Dambraskų kapo Ratnyčios kapinėse.

Katalikiška vasara Lietuvoje: birželis

ALFONSAS MOTUZAS

Vasara Lietuvoje – gražiausias kalendorinis metas. Iš miestų į miestelių ir kaimelių parapijas atostogauti sugrįžta daugelis lietuvių. Ankstyvais sekmadienio rytais suskamba bažnyčių ir koplyčių varpai, kviesdami į atlaidus. Birželis – vasaros pradžia. Birželio mėnesį katalikiškoje Lietuvoje tradiciškai iškiliausiai švenčiamos Birželinės pamaldos, Tėvo diena, Sekminės, Kristaus kūno ir kraujo (Devininės), Šv. Antanas, Šv. Jonas Krikštytojas (Joninės) bei Šventieji Petras ir Paulius (Petrinės).

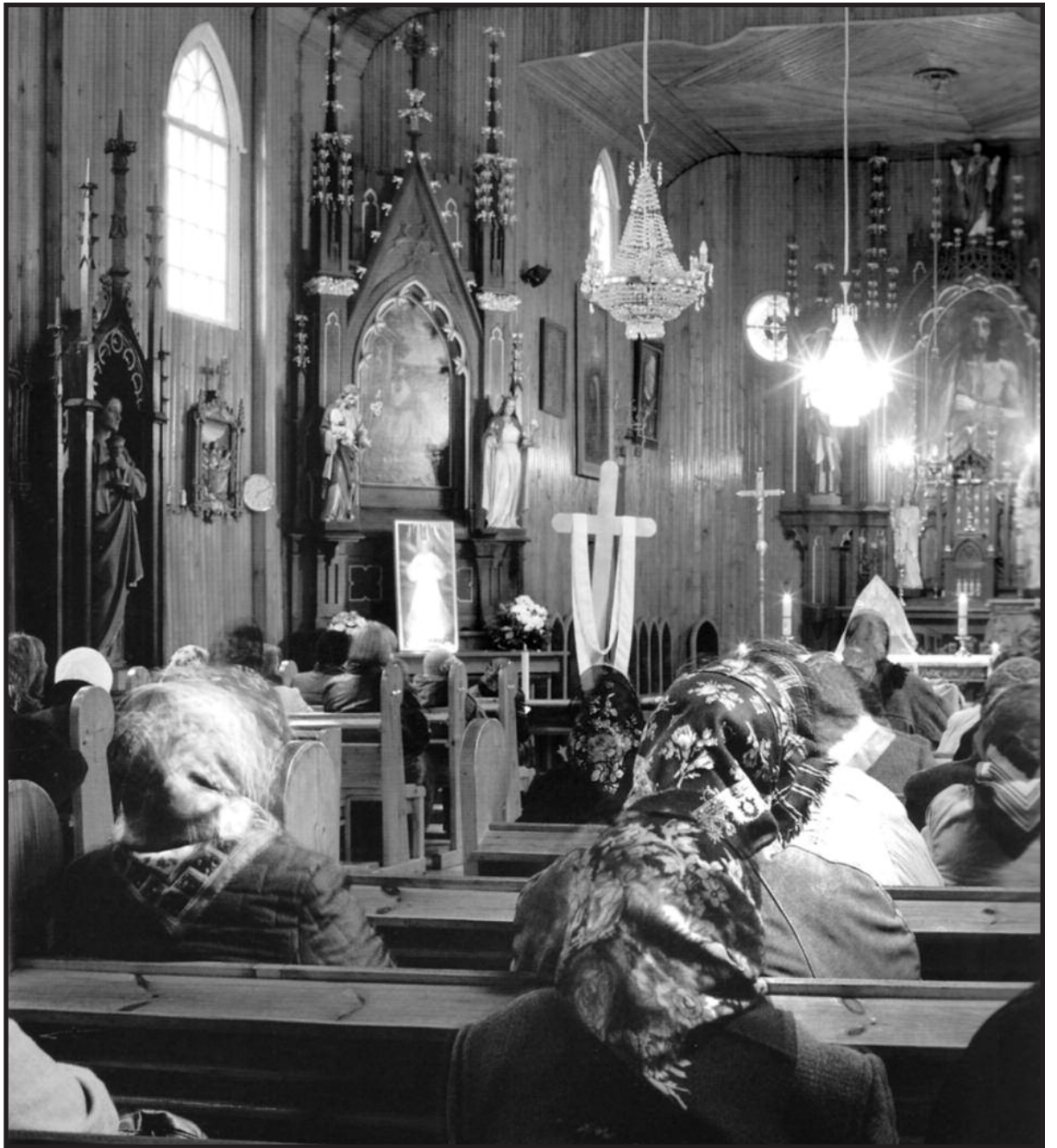
Birželinės pamaldos

Birželis skiriamas Švč. Jėzaus Širdžiai. Nuo birželio 1 iki 30 d. kasdien atliekamos tam skirtos pamaldos (Bažnyčioje Birželinės pamaldos atliekamos prieš šv. Mišias ar po jų, arba kitu laiku). Jas sudaro: Žodžio liturgija, Švč. Jėzaus Širdies litanija, žmonių pasiaukojimo Švč. Jėzaus Širdžiai aktas, eucharistinis palaiminimas, giesmės Švč. Jėzaus Širdies garbei. Šis maldingumas praktikuojamas ir namuose, prie Švč. Jėzaus Širdies paveikslų: giedama ar kalbama Švč. Jėzaus Širdies litanija, skaitoma pasiaukojimo malda, užbaigiama giesme „Iš šios žemelės“. Birželinių pamaldų, kurios skirtos Švč. Jėzaus Širdžiai, kulto atsiradimo ištakos glūdi viduramžiuose benediktinų, cistersų, pranciškonų, dominikonų ir kartūnų vienuolių XVI a. praktikuojamame Jėzaus Širdies pamaldume. Savo veikaluose tėvai jėzuitai, ypač ispanai, šiam pamaldumui suteikė teologinį pagrindą. Šv. Jonas Eudas XVII a. sukūrė pamaldas Švč. Jėzaus Širdžiai garbinti, o 1670 metų rugpjūčio 31 d. Rennes (Prancūzija) didžiojoje seminarijoje pirmą kartą iškilingai švęsta Švč. Jėzaus Širdies šventė. 1673 m. vizitietė šv. Margarita Marija Alakok (Alocoque) [1647–1690] Parayla-Monial (Prancūzija) vienuolyne patyrė Jėzaus regėjimų, įkvėpusių naują pamaldumo Švč. Jėzaus Širdžiai proveržį, ypač tarp paprastų žmonių. Pirmiausia pamaldumas sparčiai išplito visoje Prancūzijoje bei Anglijoje. Visuotinėje Katalikų Bažnyčioje Švč. Jėzaus Širdies šventė įvesta tik 1899 m. birželio 11 d., kada popiežius Leonas XIII pats parašė tekstą, kuriuo Švč. Jėzaus Širdžiai paaukoko visą katalikišką pasaulį.

Pamaldumas ir pasišventimas Švenčiausiajai Jėzaus Širdžiai remiasi ne vien mistiniu Viešpaties apsiereiškimu Margaritai Marijai Alakok (Alocoque), jis paminėtas Šventajame Rašte ir yra pagrįsta krikščioniškoji dogma. Švč. Jėzaus Širdies garbinimas prasidėjo Golgotos kalne, kur Lionginas, romėnų karininkas, ietimi pervėrė Jėzaus šoną. Šv. Jonas evangelistas vėliau užrašė: „Nes tai atsitiko, kad įvyktų Raštas: žiūrės į tą, kurį jie pervėrė“ (Jn 19, 36–37).

Ši pamaldumo praktika iš Prancūzijos per Austriją ir Lenkiją Jėzaus draugijos ir piligrimų dėka atėjo į Lietuvą. Lietuva Švč. Jėzaus Širdžiai iškilingais aktais paaukota du kartus: 1934 m. liepos 1 d. Pirmojo tautinio eucharistinio kongreso metu (aktą pasirašė arkivyskupas J. Skvireckas, prezidentas A. Smetona ir kiti) bei 1990 m. birželio 14 d. (aktą pasirašė kardinolas V. Sladkevičius, arkivyskupas J. Steponavičius, Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas prof. V. Landsbergis ir kiti).

Birželinių pamaldų struktūros pagrindą sudaro Švč. Jėzaus Širdies litanija bei giesmė „Iš šios žemelės“. Švč. Jėzaus Širdies litanijos atsiradimas susijęs pirmiausia su Visų Šventųjų litanija, kurios pavyzdžiu sukurtos ir vėlesnės litanijos. Di-

Marcinkonių bažnyčia.

Arūno Baltėno nuotr.

džiausią impulsą jai atsirasti davė Švč. Jėzaus Širdies kultas. O giesmės „Iš šios žemelės“ tekstas ir melodija į Lietuvą atėjo iš Vakarų Europos. Melodijos autorius – jėzuitas T. Lambilotte, taigi ji nieko tautiško neturi.

Tėvo diena

Tėvo diena – nekilnojama pirmojo birželio mėnesio sekmadienio šventė. Šią dieną žmonės namuose meldžiasi už gyvus ir mirusius tėvus, lankomi jų kapai. Tėvo dieną, kaip šventę, šiandien neoficialiai įteisino tik Lietuvos Katalikų Bažnyčia. Šią dieną ypatingą pagarbą rodome savo tėvams – gyviems ir mirusiems. Simboliška tai, kad Tėvo diena švenčiama Švč. Jėzaus Širdžiai skirtą birželio mėnesį. Lietuviai Tėvo dieną tradiciškai prisimena visus tėvus, juos lanko ir šelpia. Prisimenami mirę tėvai, lankomi ir puošiami jų kapai, o bažnyčiose bei namuose jiems skiriamos pačios gražiausios giesmės. Grįžus namo, pasveikinus gyvus tėvus ir senelius, sėdant prie šventinio stalo dar kartą malda „Amžinąjį atilsį duok mirusiems, Viešpatie!“, pasimeldžiama už išėjusiuosius.

Sekminės

Šia svarbia bažnytine švente, kuri švenčiama tarp gegužės 11 ir birželio 12 d. (septintąjį sekmadienį po Velykų), minimas Jėzaus Kristaus žadėtos Šventosios Dvasios atsiuntimas apaštalams. Pats Šventosios Dvasios nusileidimas ugnies liežuvių pavidalu ant apaštalų, suteikęs jiems galią kalbėti visomis kalbomis, pranašauti, gydyti, aprašytas Apaštalų darbų knygoje (Apd 2, 1–11). Šventė dar vadinama penkiasdešimtinėmis, nes Šventoji Dvasia buvusi atsiųsta apaštalams, praėjus 50 dienų po Kristaus prisikėlimo. Sekminės yra paskutinė Ve-

lykų laikotarpio diena. Šventosios Dvasios atsiuntimui paminėti bažnyčioje rengiama procesija. Dalyvaudami joje, mintimis susisiejam su Švč. M. Marija ir apaštalais, besimeldžiančiais Paskutinės vakarienės kambaryje, kur ant jų nužengė Šventoji Dvasia. Procesijoje giedama giesmė „Linksma diena“: baigiamasis jos posmas, per Sekmines nuo išvakarių triskart giedamas po palaiminimo Švč. Sakramentu, pakeičiamas taip: *Šventos Dvasios atsiuntimu * duok mums kalčių atleidimą, * tegul ir mus džiaugsmas ima, * aleliuja, aleliuja, aleliuja!*. Nuo seno Sekminės švenčiamos tris dienas. Aukštaitijoje per šią šventę apvaikštomi Vilniaus ir Veprių kalvarių Kryžiaus keliai (Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelio pamaldumui atskleisti yra paskirtas atskiras pristatymas – aut. past.).

Liaudies pasaulėžiūroje Sekminės – sužaliavusių medžių džiaugsmo šventė. Paprotys namus kaisyti kryžmai sukryžiuotais berželiais yra gyvas iki šių dienų. Ikikrikščioniškoje lietuvių religinėje kultūroje – tai piemenėlių šventė. Ji pasitinkama įvairiausiomis linksmybėmis ir muzika, t. y. grojant piemenų instrumentais: lamzdeliais, mediniais ragais, trimitais.

Istoriniai šaltiniai liudija, kad ši šventė pradėta švęsti IV a. Jeruzalėje. Sekminių vigilijos metu tarsi pakartojamos Velykų vigilijos apeigos kartu su krikšto apeigomis. IV a. Bažnyčia patvirtino Sekminių dogmą ir šventę. Tai yra trečia didelė (greta Kalėdų ir Velykų) katalikų šventė. Sekminėmis baigiasi Velykų bažnytinis laikas ir prasideda 33 ar 34 savaites trunkantis eilinis liturginių metų laikas, kai minima viešoji Išganytojo veikla žemėje, Jo mokymas ir stebuklai.

Sodžių kaisymas berželiais, Sekminių linksmybės su piemenų muzikos instrumentais rodo, kad čia susipynė senosios baltų religinės kultūros ir krikščionybės papročiai.

Tęsinys kitame numeryje

Antanui Dambrauskui –100

Atkelta iš 4 psl.

rašytojo ir jo žmonos Aleksandros portretai.
Poetas Vytautas Bložė yra paskyręs Dambrauskui eilėraštį, sakydamas, kad tai „tebus kukli padėkos ir atminties duoklė”.
Tuo eilėraščiu ir baigiu šį pasakojimą apie kuklų, išmintingą ir labai tvirtą žmogų, nepadėjusį nė aguonos grūdo Tamsybių kunigaikščiui.

In Memoriam A. D.

su paskutiniais vėlyvo rudens lapais, dausų ilgesį
šaltoj nakties padangėje girksinčiais paukščiais

mėnesienoje, pirmojo sniego ištiktam miestelyje, tarp senų plačių girių: sudie sudie tebegirgžda ilgi pėdų hegزامetrai, klasikinė

dievų ir žmonių žaismė, atkurta motinų mūsų kalba, Tavo sieloje būk ir skambėk lig dugno išgėręs

kančių taure, kartu su tauta: matau Tave senam Vilniaus mieste kalėjimo kameroje: besišnabzdantį

su tam pačiam nekaltųjų kely klumpančiu mano Tėvu: iš Tavęs paskutinė žinutė apie jį: Ačiū Tau, tamsiam

veidrodyje atspindėję veidai, spyglių vielų vainikai, ačiū Tau: už tyliai ir nuošaliai sugiedotą gyvenimą

atleisk, ne itin skambios mano stygos, kimus balsas ties nutrūkusių hegزامetų pėdsakais, renku renku žėrinčią

mozaiką, atpažįstamas Sibiro geležinkelis ilgam ilgam žemėlapyje, tautų ir tautelių Gulaguose. Tebus ramus

Tavo miegas, ilsisi pavargęs kūnas, baltus žiedlapius beria padangė, meta meta baltą plunksną ant įdirbtų

puslapių, sudie sudie, ačiū, atleisk vėluojantiems, šaltam stovint kojūgalyje: kur jį? Tavo tėviškė?

tebus lengvas Tau dzūkų smėlis, kaip gimtuose Norkūnuose pirmas sniegas, švelni pusnis, tolimas tolimas Sibiras, tiems kas grįžo

giedot ir žydėt grįžo kryžių pakelėn Lietuvon

Vytautas Bložė
1995. 11. 22

Poezijos pavasaris Tolminkiemyje

Atkelta iš 6 psl.

Turėjome progos pasiklausyti poezijos posmų ir lietuvių liaudies dainų, o pramaišiu tarp jų – įterpti ir savo kuklų žodį. Kadangi atvykome kaip Poezijos pavasario desantas, tai ir skaitėme eilėraščius, daugiausia, žinoma, savo, taikydami ne tik suaugusiųjų, bet ir vaikų auditorijai (šių eilučių autorė paskaitė prieš rūkymą agituojančią eilėraštį „Sraige, nerūkyk”, o Evaldas Ignatavičius – diplomatišką eilėraštį apie pirmąją meilę). Gražina Urbonaitė itin raiškiai paskaitė ištrauką iš K. Donelaičio „Metų”, savo sodriu balsu užpildžiusi visą bažnyčios erdvę, skaitymo ritmika ir temperamentu sužavėjusi visus klausytojus.
Po meninės programos ir padėkos kalbų (man įsiminė šiaulietė moteris, su lazdele, turbūt mokytoja, labai džiaugusis lietuviškai kalbančiais Kaliningrado vaikais), skirtų popietės organizatoriams ir rėmėjams (beje, kaip šio renginio rėmėja įvardyta Čikagos Mažosios Lietuvos lietuvių draugija), po džiaugsmingos nuotaikos, kad lietuviškas žodis ir lietuviška dvasia senojoje prūsų žemėje gyvuoja ir skleidžiasi, visi norintys galėjo apžiūrėti muziejaus standus, pastatus, erdves. Taip pat – nusileisti į rūšį, prie K. Donelaičio kapo, padėti gėlių

Poetų delegacija su muziejaus direktore L. Silova (centre).

A. Ruseckaitės nuotraukos

ir įsiamžinti nuotraukoje.
Manychiau, kad dar būtina paminėti mūsų delegacijos kuklų apsilankymą (globojant ir lydint geriamam R. Senapėdžiui) Gumbinėje (Guseve) prie K. Donelaičio paminklo, taipogi sustojimą Lazdynėliuose, irgi prie paminklo, žymincio mūsų literatūros klasiko gimimo vietą. Įspūdinga tai, kad čia,

vešliose platybėse, augo ne „Svarovskio barščiai”, spindėdami nuodinais savo kristalais, o du šimtai septyniasdešimt ažuolų, pasodintų Donelaičio garbei.
Taip pat būtina paminėti gardžius muziejaus darbuotojų (bene pačios direktorės?) pagamintus balandėlius ir visas kitas skanias pavasario gėrybes, sukrautas ant stalo, neišskiriant nė „donelajevkos”. Taip mūsų klasiko garbei pavadinta stipri vietinės gamybos žolių trauktinė.
Atgal į Lietuvą lydėjo šviesi ir spindulinga saulelė, K. Donelaičio vasaros darbų palydovė, išvaikiusi visus lietaus debesis ir raginte raginanti ropštis nuo kakalio šilto ir braukti į laukus, prie darbo. Besidžiaugdami jos maloninga šiluma ir šviesa, nusprendėme ir mes netinginiuoti ir, nepamiršdami šito lietuvių kalbą išlaikiusio ir senąją prūsų dvasią – tegu ir iš žolės gelmių – tebeprisimenančio krašto, bent jau pradžiai parašyti eilėraščių ir šiaip tekstų apie didįjį mūsų ir pasaulio literatūros klasiką. Taigi kitam Poezijos pavasariui – konkreti užduotis. Ir laiko tam – užtenkama. Kol saulelė vėl atkopdama ims budinti svieta... □

Lazdynų (Krasnoznamensko) mokyklos ansamblis „Šešupė”.

Bendras salės vaizdas K. Donelaičio bažnyčioje – muziejuje.